الانبیاء احیاء یصلون فی قبورهم

الحمد للہ والمنتہ کہ دریں آوان سعادت توامان رسالہ متبرکہ

مسمٰی بہ

تبشیر الاصفیاء باثبات حیات الانبیاء

مصنفہ

مقبول بارگاہ ایزدی مولانا مشتاق احمد صاحب انبیٹھوی
چشتی صابری مصنف تحصیل المنال وغیرہ حسب الارشاد
فیض بنیاد جناب مولوی عبد السلام صاحب مفتی شملہ وجناب
پیر جی حبیب اللہ صاحب امام مسجد شملہ

سنہ ۱۳۱۰ھ

در مطبع بلالی ساڈھورہ ضلع انبالہ میں چھپی

قیمت فی جلد ۲؍

M.A.LIBRARY, A.M.U.
PE4372

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العلمين والصلوة والسلام على رسوله سيدنا محمد وعلى آله
وصحبه اجمعين دائما ابدا الى يوم الدين اما بعد سراپا قصور وملام مشتاق احمد
نام حسب اصرار بعض دوستان بی اعتبار در اثبات حیات جمیع انبیا بعد از وفات لاسیما
اثبات حیات افضل الانبیا سید الکائنات اشرف المخلوقات علیه وعلیهم الف الف صلوات وتحیات
در ورقی چندی می نگارد و هرچه بعد تفحص اخبار صحیحه و آثار قویه در فهم این احقر البریه متمکن شده است آنرا
بزبان قلم سپارد پس اولا باید که مسئله حیات انبیا متفق علیه بوده است قدیما وحدیثا مابین جمهور علما
از محدثین وفقها وبجز علامه تقی الدین ابن تیمیه وتلمیذ ایشان علامه شمس الدین ابن قیم وچندی
پیروان ایشان که درین زمان در بلاد هندوستان پیدا شده اند کسی عالم معتبر وفاضل مستند انکار
این مسئله نکرده ونه در خلافش قلم برداشته خاکسار اولا احادیث ثبوت حیات نقل میکند بعد
ازان همه خدشات واعتراضات مخالفین را از بیخ وبن بر میکند بحول الله تعالی وتوفیقه فاقول
در سنن ابن ماجه در باب وفاة النبی از اوس بن اوس صحابی رضی الله تعالی عنه مرویست[۱]
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان من افضل ايامكم يوم الجمعة فيها
خلق آدم وفيه النفخة وفيه الصعقة فاكثروا على من الصلوة فيه فان
صلوتكم معروضة علي فقال رجل يا رسول الله كيف تعرض صلوتنا عليك
وقد ارمت يعني بليت قال ان الله حرم على الارض ان تاكل اجساد الانبياء
انتهى درین حدیث حضرت سرور انبیا خواجه هر دو سرا صلی الله علیه وسلم ارشاد میفرمایند که روز جمعه
بسیار درود بفرستید بر من در آن پیدا کرده شد آدم وهم درین روز نفخه اولی وثانیه خواهد شد
بدرستیکه درود شما پیش کرده میشود بر من شخصی عرض کرد چطور درود مایان نزد آنحضرت

[۱] ابن ماجه صفحه ۱۱۹

پیش کرده خواهد شد حالانکه آنجناب بوسیده یعنی خاک شده باشند حضرت نبی صلی الله علیه وسلم در
جوابش فرمودند بدرستیکه خدا تعالی بر زمین خوردن اجساد انبیاء حرام کرده است و همدرین صفحه
در سنن ابن ماجه حدیثے دیگر از ابی الدرداء صحابی رضی الله عنه بتغیر یسیر همین معنی مے آرد
و در آن حدیث این قدر جمله زیاده مروی شده است فَنَبِیُّ اللّٰهِ حَیٌّ یُرْزَقُ یعنے نبی الله
زنده میباشد و رزق داده میشود و سنا هر دو حدیث ابن ماجه مقبول و غیر مجروح ست در حدیث اول
مابین صحابی و ابن ماجه چهار راوی واقع اند یکے ابو بکر ابن ابی شیبه دوم حسین بن علی
سیوم عبد الرحمن بن یزید چهارم ابو الاشعث نسبت راوی دوم در تقریب کلمه صدوق
نوشته و هر سه باقی را ثقه گفته و در روایت دوم مابین ابو درداء صحابی رضی الله عنه
و ابن ماجه شش واسطه واقع شده اند یکے عمر بن سواد دوم عبد الله بن وهب سیوم عمرو بن
الحارث این هر سه را در تقریب ثقه گفته است چهارم سعد بن ابی هلال پنجم زید بن ایمن
ششم عباده بن نسی چهارم را صدوق پنجم را مقبول ششم را ثقة فاضل نوشته و
و فخر المتاخرین علامه جلال الدین سیوطی در کتاب شرح الصدور حدیث هذا را از سنن ابی
داؤد و حاکم هم باین الفاظ نقل میکنند وَاَخْرَجَ اَبُوْدَاؤُدَ وَالْحَاکِمُ عَنْ اَوْسِ بْنِ اَوْسٍ
قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَکْثِرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ عَلَیَّ فِیْ یَوْمِ الْجُمُعَةِ
فَاِنَّ صَلٰوتَکُمْ مَعْرُوْضَةٌ عَلَیَّ قَالُوْا یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَکَیْفَ تُعْرَضُ صَلٰوتُنَا عَلَیْکَ
وَقَدْ اَرِمْتَ یعنے بَلِیْتَ فَقَالَ اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ عَلَی الْاَرْضِ اَجْسَادَ الْاَنْبِیَاءِ و در
ترغیب و ترهیب حافظ عبد العظیم حدیث اوس بن اوس را از نسائی و ابن حبان هم اخراج کرده و
سر آمد محدثین علامه شهاب الدین قسطلانی در مواهب لدنیه از بیهقی وغیره باین الفاظ روایت
میکنند وَقَدْ رَوَی الْبَیْهَقِیُّ وَغَیْرُهٗ مِنْ حَدِیْثِ اَنَسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ الْاَنْبِیَاءُ اَحْیَاءٌ یُصَلُّوْنَ فِیْ قُبُوْرِهِمْ - ترجمه - روایت ست از انس رضی الله عنه
تحقیق رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود انبیا در قبور خود زنده هستند نماز میگذارند انتهی
و از شرح الصدور معلوم میشود که علاوه بیهقی ابو یعلی و ابن منده نیز حدیث هذا روایت کرده اند
عبارته هکذا وَاَخْرَجَ اَبُوْ یَعْلٰی وَالْبَیْهَقِیُّ وَابْنُ مَنْدَةَ عَنْ اَنَسٍ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ

شرح الصدور صفحه

ترغیب و ترهیب صفحه

قَالَ الْاَنْبِیَاءُ اَحْیَاءٌ فِیْ قُبُوْرِهِمْ یُصَلُّوْنَ - اِنْتَهٰی - و در مواهب حدیث بیهقی نقل کرده
حدیثے از صحیح مسلم آورده میگوید وَلَهٗ شَوَاهِدُ فِیْ صَحِیْحِ مُسْلِمٍ مِنْهَا قَوْلُهٗ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ
وَسَلَّمَ مَرَرْتُ بِمُوْسٰی وَهُوَ قَائِمٌ یُصَلِّیْ فِیْ قَبْرِهٖ - یعنی میفرمایند حضرت نبی صلی الله علیه
وسلم گذشتم بر موسیٰ علیه السلام و او در قبر خود ایستاده نماز میگذارد - انتهی - خاکسار کاتب الحروف
میگوید که در صحیح مسلم در باب الاسرا حدیث دیگر مثبت حیات انبیا موجود است و چنانکه این حدیث
نقل کرده صاحب مواهب بر نماز گذاردن حضرت موسیٰ علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام
دلالت میدارد و ازان حدیث مناسک حج ادا نمودن از حضرت موسیٰ و حضرت یونس علیهم السلام
ثابت میشود و هو هذا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ صحیح مسلم صفحه ۹۴
مَرَّ بِوَادِی الْاَزْرَقِ فَقَالَ اَیُّ وَادٍ هٰذَا فَقَالُوْا هٰذَا وَادِی الْاَزْرَقِ قَالَ کَاَنِّیْ اَنْظُرُ اِلٰی
مُوْسٰی هَابِطًا مِنَ الثَّنِیَّةِ وَلَهٗ جُؤَارٌ اِلَی اللّٰهِ بِالتَّلْبِیَةِ ثُمَّ اَتٰی عَلٰی هَرْشٰی فَقَالَ اَیُّ ثَنِیَّةٍ هٰذِهٖ
قَالُوْا ثَنِیَّةُ هَرْشٰی قَالَ کَاَنِّیْ اَنْظُرُ اِلٰی یُوْنُسَ بْنِ مَتّٰی عَلٰی نَاقَةٍ حَمْرَاءَ جَعْدَةٍ عَلَیْهِ جُبَّةٌ مِنْ
صُوْفٍ خِطَامُ نَاقَتِهٖ خُلْبَةٌ وَهُوَ یُلَبِّیْ قَالَ ابْنُ حَنْبَلٍ فِیْ حَدِیْثِهٖ قَالَ هُشَیْمٌ یَعْنِیْ لِیْفًا -
ترجمه - روایت است از ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه بدرستیکه رسول الله صلی الله علیه وسلم
بر وادی ازرق گذشتند پس فرمودند این کدام وادی است صحابه عرض کردند وادی ازرق
است حضرت نبی صلی الله علیه وسلم فرمودند گویا که می بینم موسیٰ علیه السلام را که فرود مے آید از ثنیه خدا تعالیٰ
را لبیک میگوید - پس تر رسیدند بر هرشا فرمودند این کدام ثنیه است صحابه عرض کردند ثنیه هرشا است
فرمودند گویا مے بینم یونس علیه السلام بن متی را بر ناقه سرخ موی مرغول سوار شده و بر وے جبه پشم است
و مهار ناقه اش از پوست خرماست لبیک میگوید انتهی - امام نووی در شرح حدیث هذا میفرماید
اگر کسے گوید با وجودیکه حضرت موسیٰ و حضرت یونس وفات یافته بدار آخرت رسیده اند و آن دار
عمل نیست - پس چه طور حج میکنند و تلبیه میگویند - باز در جواب این شبهه چند جوابات
ذکر میکنند یکی ازان اینکه انبیا مثل شهدا بلکه از شهدا افضل اند و شهدا زنده هستند
پیش پروردگار خود پس بعید نیست اینکه حج کنند و نماز گذارند - چنانچه ذکرش در حدیث دیگر وارد
شده است و تقرب جویند هر قدر که توانند زیراکه هر چند ایشان در ظاهر وفات یافته اند

مگر ایشان در ہمین دنیا زندہ ہستند کہ دار عمل است و وقتیکہ دنیا فنا گردد و آخرت کہ دار جزا

است در پیش وے آید عمل ہم منقطع خواہد شد - عبارت امام بلفظہ اینست - فان قیل کیف

یحجون و یلبون و ہم اموات و ہم فی الدار الآخرۃ و لیست دار عمل فاعلم ان للمشائخ

و فیما ظہر لنا عن ہذہ اجوبۃ احدہا انہم کانوا کالشہداء بل افضل منہم والشہداء

احیاء عند ربہم فلا یبعد ان یحجوا و یصلوا کما ورد فی الحدیث الآخر و ان

یتقربوا الی اللہ بما استطاعوا لانہم وان کانوا قد توفوا فہم فی ہذہ الدنیا التی

ہی دار العمل حتی اذا فنیت مدتہا و تعقبتہا الآخرۃ التی ہی دار الجزاء انقطع العمل انتہی

و در مشکوۃ از ابی ہریرہ رض مروی ست قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من صلی

علی عند قبری سمعتہ و من صلی علی نائیا ابلغتہ رواہ البیہقی فی شعب الایمان

فرمود رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کسیکہ درود خواند برمن نزد قبر من می شنوم آنرا و کسیکہ

از دور فرستاد رسانیدہ میشوم آن را - و در مواہب روایت سلیمان بن سحیم از شفاء

قاضی عیاض نقل میکند - گفت سلیمان مشرف شدم بزیارت رسول اللہ صلے اللہ

علیہ وسلم در خواب - عرض نمودم مردمانیکہ پیش آن حضور حاضر شدہ سلام میکنند

آنجناب سلام ایشان مے شنوند؟ فرمود بلے مے شنوم و جواب میدہم عبارتہ ہکذا

و عن سلیمان بن سحیم ما ذکرہ القاضی عیاض فی الشفاء قال رأیت النبی

صلی اللہ علیہ وسلم فی النوم فقلت یا رسول اللہ ہؤلاء الذین یاتونک فیسلمون

علیک اتفقہ سلامہم قال نعم و ارد علیہم - انتہی - و در رحمۃ المہداۃ

فصل رابع مشکوۃ از عمار بن یاسر رضی اللہ عنہ روایت میکند - قال قال رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم یا عمار ان للہ عز و جل ملکا اعطاہ اللہ اسماع الخلائق کلہا

و ہو قائم علی قبری اذا مت الی یوم القیامۃ فلیس احد من امتی یصلی علی

صلوۃ الا سماہ باسمہ و اسم ابیہ قال صلی علیک فلان کذا فیصلی الرب علی

ذلک الرجل بکل واحدۃ عشرا رواہ الدار قطنی - ترجمہ - گفت عمار بن یاسر

کہ فرمودند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اے عمار از جانب خدا تعالے یک فرشتہ ایست بر قبر من

ایستاده خدا تعالی وی را بر شنوائے خلایق مقرر کرده است از وقت وفات من تا روز قیامت
پس هیچکس از امت من درودے فرستد بر من نام فرستنده و نام پدرش میبرد و میگوید فلان
ابن فلان بر شما درود فرستاده است پس خدا تعالی عوض هر درود بر آنکس ده درود یعنی ده بار
رحمت نازل مے فرماید انتهی - و در مشکوة بحواله ابوداؤد و بیهقی از ابوهریره روایت میکند
قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ اَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ اِلَّا رَدَّ اللّٰهُ عَلَيَّ رُوْحِيْ
حَتّٰى اَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ - ترجمه نیست هیچ یکے از امت من که سلام میفرستد بر من مگر خدا تعالے
روح مرا باز میفرستد و جواب سلامش میدهم اگر کسے را ازین حدیث وهم پیدا شود که رد روح
میخواهد مفارقت جسم را و این خلاف حیات است در ازاله این شبه علامه جلال الدین سیوطی رحمه الله
درین باب رساله مستقل نوشته پانزده جواب تحریر کرده داد تحقیق داده اند منجمله آن اجوبه دو جواب
را بلفظه نقل کردن کافی مے دانم در جواب رابع گفته لَيْسَ الْمُرَادُ بِرَدِّ الرُّوْحِ عَوْدُهَا بَعْدَ
الْمُفَارَقَةِ لِلْبَدَنِ وَاِنَّمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَرْزَخِ مَشْغُوْلٌ بِاَحْوَالِ
الْمَلَكُوْتِ مُسْتَغْرِقٌ فِيْ مُشَاهَدَةِ رَبِّهٖ كَمَا كَانَ فِي الدُّنْيَا فِيْ حَالَةِ الْوَحْيِ وَفِيْ
اَوْقَاتٍ اُخَرَ فَعَبَّرَ عَنْ اِفَاقَتِهٖ مِنْ تِلْكَ الْمُشَاهَدَةِ وَذٰلِكَ الْاِسْتِغْرَاقِ بِرَدِّ الرُّوْحِ
ترجمه - مراد از رد روح این نیست که بعد مفارقت جسم باز عود میکند بلکه مراد این است که حضرت رسول الله
صلے الله علیه وسلم در عالم برزخ در مشاهده تجلیات رب الکائنات مشغول اند افاقه از انحالت
را برد روح تعبیر فرمود الوجه الخامس اَنْ يُّقَالَ اَنَّ الرَّدَّ يَسْتَلْزِمُ الْاِسْتِمْرَارَ لِاَنَّ الزَّمَانَ
لَا يَخْلُوْ عَنْ مُصَلٍّ عَلَيْهِ فِيْ اَقْطَارِ الْاَرْضِ فَلَا يَخْلُوْ مِنْ كَوْنِ الرُّوْحِ فِيْ بَدَنِهٖ - ترجمه
وجه خامس اینکه رد روح استمرار را میخواهد زیرا که هیچ زمانے خالی نیست که در اطراف زمین درود
خوانده نباشد و علامه ابوالقاسم اصبهانی در ترغیب و ترهیب خود مؤید معنی هذا روایتے دیگر
از حضرت انس رضی الله عنه آورده است حیث قَالَ عَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ
وَسَلَّمَ مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ مِائَةً فِيْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَلَيْلَةِ الْجُمُعَةِ قَضَى اللّٰهُ لَهٗ مِائَةَ حَاجَةٍ
سَبْعِيْنَ مِنْ حَوَائِجِ الْاٰخِرَةِ وَثَلٰثِيْنَ مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا ثُمَّ وَكَّلَ اللّٰهُ بِذٰلِكَ مَلَكًا يُدْخِلُ
عَلٰى قَبْرِيْ كَمَا يُدْخَلُ عَلَيْكُمْ بِالْهَدَايَا اِنَّ عِلْمِيْ بَعْدَ مَوْتِيْ كَعِلْمِيْ فِي الْحَيَاةِ درین

حدیث این جملہ زیادہ آوردہ است (اِنَّ عِلْمِی بَعْدَ مَوْتِی کَعِلْمِی فِی الْحَیَاۃِ) یعنے حضرت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم میفرمایند بدرستیکہ علم من بعد وفات من مثل علم من در حیات است وعلامہ جلال الدین سیوطی رحمہ اللہ در رسالہ خود کہ براے اثبات حیات انبیا نوشتہ اند حدیثے از ابوہریرہ رضی اللہ عنہ مے آرند کہ گفت شنیدم از رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کہ میفرمودند قسم بذاتیکہ روح من در دست قدرت او ست البتہ عیسی بن مریم فرود خواہد آمد و بر سر من ایستادہ ندا خواہد کرد کہ یا محمد جوابش خواہم داد عبارتہ ہکذا واخرجہ ابو یعلی عن ابی ہریرۃ سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول والذی نفسی بیدہ لینزلن عیسی بن مریم ثم یقوم علی قبری فقال یا محمد لاجیبنہ انتہی۔ و در مشکوۃ است از عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالی عنہا قالت کنت ادخل بیتی الذی فیہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وانا واضع ثوبی واقول انما ہو زوجی وابی فلما دفن عمر معہم فواللہ ما دخلتہ الا وانا مشدودۃ علی ثیابی حیاء من عمر رواہ احمد ترجمہ گفت عائشہ رضی اللہ تعالی عنہا داخل مے شدم در بیتیکہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم مدفون بودند (یعنے وابوبکر) ومیگذاشتم پارچہ (یعنے چادر) خود و بدل خود میگفتم جز این نیست کہ درینجا زوج و پدر من ہستند یعنے ضرورت حجاب شرعی نیست پس ہرگاہیکہ عمر مدفون شدند پس قسم بخدا داخل نشدم دران خانہ یعنے روضہ شریف مگر بحالتیکہ ثیاب من بر من بستہ مے بودند بوجہ حیا از عمر انتہی - ازین حدیث مسند احمد نہ صرف حیات سید الانبیا ثابت شد بلکہ حیات شیخین رضی اللہ عنہما ہم بثبوت پیوست - **تنبیہ** بدان اصلحک اللہ تعالی احادیثے کہ تا اینجا بقید کتابت در آمدند بعضے از انہا بدلالت مطابقی مثبت مدعا یعنے حیات انبیا اند چنانکہ در حدیث دوم ابن ماجہ جملہ فَنَبِیُّ اللّٰہِ حَیٌّ یُرْزَقُ و در حدیث بیہقی جملہ اَلْاَنْبِیَاءُ اَحْیَاءٌ یُصَلُّوْنَ فِی قُبُوْرِہِمْ واقع است و بعض احادیث بدلالت التزامی مفید مطلب اند مثلا از حدیث اول ابن ماجہ نہ پوسیدہ شدن اجسام انبیا بعد از وفات واز یک حدیث صحیح مسلم نماز خواندن حضرت موسی واز دیگر حدیث مناسک حج گذاردن حضرت موسی و حضرت یونس علیہما السلام واز حدیث بیہقی شنیدن آن سید الانام علیہ علی آلہ

الصلوٰة والسلام کلام زائرین آن بقعۂ ذی احترام۔ و از حدیث دار قطنی پیش کردن فرشته نام خوانندۂ درود شریف را مع نام پدرش۔ و از حدیث مسند احمد ضرورت پرده شرعی نه فهمیدن حضرت عایشه صدیقه رضی الله تعالےٰ عنها از قبر شریف حضرت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم و قبر شریف حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالےٰ عنه و باز ضرورت پرده دانستن وقتیکه قبر شریف حضرت عمر رضی الله عنه هم دران روضۂ شریف مقرر شد که اینهمه امور منجمله لوازم حیات و منافی ممات اند — اگر گوئی وقتیکه اجسام مقدسۂ انبیا زیر زمین مدفون شدند۔ هزارها من تراب بالاے شان انداختند باز حیات و لوازمش صوم و صلوٰة خلاف عقل مینماید و شنیدن کلام و رد سلام چه طور باور نموده آید و لهذا علامه شمس الدین ابن قیم نیز در خلاف مسئله حیات انبیا همین قسم مضمون در عقاید نامۂ خود یعنی قصیدۂ نونیه ادا کرده اند مثلاً میگوید۔ مِنْ فَوْقِهٖ اَطْبَاقُ ذَاكَ التُّرَابِ ﴿ وَاللَّبِنَاتُ قَدْ تَمَّ هُنْتَ عَلَى الْجَدْرَانِ ﴿ لَوْ كَانَ حَيًّا فِي الضَّرِيْحِ حَيَاتَهُ ﴿ قَبْلَ الْمَمَاتِ بِغَيْرِ مَا فُرْقَانَ ﴿ مَا كَانَ تَحْتَ الْاَرْضِ بَلْ مِنْ فَوْقِهَا ﴿ وَاللّٰهِ هٰذَا اَمْكَنُ الْاِمْكَانِ ۝

گویم دلیل عقلی بمقابله نص جلی و حدیث نبوی نزد علماء محققین و جمهور محدثین هرگز اعتبار را نشاید و این چنین وهم و قیاس که فی الواقع وسواس است در بارۂ امتنان نبی و مخالفت احادیث سید الانام علیه و علیٰ آله الصلوٰة والسلام ادنیٰ وقعتے ندارد و شے نیست در حدیث متفق علیه صحیحین وارد شده است که مرده اندرون قبر و تحت تراب آواز پاپوش هاے واپس شوندگان میشنود — و در صحیح مسلم وارد شده که عمرو بن العاص صحابی رضی الله تعالیٰ عنه در مرض موت خود وصیت فرمودند که مرا وقتیکه دفن کنید و بر من تراب اندازید بقدر ذبح شدن شتر و تقسیم بودن گوشت آن بر قبر من مقیم باشید تا با شما انس گیرم و ببینم که چه مراجعت خواهم کرد با رسل پروردگار خود — و در مسند احمد از عمرو بن حزم مرویست که دیدند مرا رسول الله صلے الله علیه وسلم بر قبر تکیه کرده فرمودند صاحب این قبر را ایذا مده — و علامه جلال الدین سیوطی در شرح الصدور منسوب ساختند روایت کرده است ترمذی باسناد حسن و هم روایت کرده بیهقی و حاکم از ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه

که بعض اصحاب رسول الله صلے الله علیه وسلم بحالت بیخبری بر قبرے خیمه زدند ناگهان شنیدند
که اندرون قبر شخصے سورهٔ ملک میخواند و تمام کرد پس آن صحابی نزد آنحضرت صلے الله
علیه وسلم حاضر شده قصه عرض نمودند ارشاد شد که این سوره نجات دهنده است نجات
خواهد داد آن شخص را از عذاب قبر انتهی ـ بعد تسطیر احادیث اربعه که یکے متفق علیه
صحیحین دوم مرویه صحیح مسلم سیوم اخذ کرده مسند احمد چهارم نقل نموده ترمذی و
حاکم و بیهقی ست از تو میپرسم که چون این قسم شعور و حیات نسبت عام اموات
(خواه موقت باشد یا موبد علے حسب اختلاف العلماء) از احادیث صحیحه نزد همه ایمان
آرندگان ملت احمدیه علے صاحبها الصلوة والتحیة ثابت شده باشد باز در حیات انبیاء
بعد از وفات که افضل اند از همه مخلوقات با وجود ثبوت ارشاد سرور کائنات صلے
الله علیه وسلم شک آوردن و نصوص صریحه را بوجه مخالفت عقل ناقص خود گذاشتن از
راه راست رو گردانیدن و مذهب اعتزال اختیار نمودن ست و مسلک علامه ابن قیم و
استادشان علامه ابن تیمیه درین مسئله مسلکے ست فاسد و روشے ست کاسد خاکسار
این مبحث را در عقاید نامه علامهٔ ابن قیم چند بار مطالعه کرده یک حدیثے هم موافق مدعائے
شان نیافته ست صرف دلائل عقلیه در خلاف این مسئله مے آرند یا بعض احادیث متمسک
جمهور را تضعیف میکنند والا تاویل مے نمایند تالیا لک ان تذهب من ورا هذا الخیال
والا تکون معدودا من اهل الاعتزال ـ اگر گوئی هرچند احادیث مذکوره بر ثبوت
حیات انبیا خصوصا حیات سید المرسلین خواجه هر دو سرا علیه وعلیهم صلوات الله تعالے ناطق
اند مگر وقتیکه آحاد اند معارض متواتر نشده بآیات قطعیات مثلا اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُم

جواب اوّل

مَيِّتُوْنَ و كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وغیرها که مثبت وفات اند گویم اولا آیات
قرآنی بر وفات وقتی و ممات عادی که لازم جسم انسانی ست دلالت میکنند و احادیث
بعد وقوع این وفات مثبت حیات اند فلا معارضة بینهما کما قال الشیخ الاجل والمحدث الاکمل
مولانا الشاه عبد الحق دهلوی رحمة الله علیه فی مدارج النبوة و اگر گویند که قرآن ناطق ست
بموت آنحضرت صلی الله علیه وسلم قال الله تعالی اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُم مَيِّتُوْنَ

ارادہ شنیدن اذان کردم مگر نہ شنیدم واخرجہ ابونعیم فی دلائل النبوۃ من وجہ
اخر عن سعید بن المسیب قال لقد رایتنی لیالی الحرۃ وما فی مسجد
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم غیری وما یاتی وقت الصلوۃ الا سمعت
الاذان من القبر ثم اتقدم فاقیم واصلی وان اھل الشام یدخلون
زمرا فیقولون انظروا الی ھذا الشیخ المجنون۔ ترجمہ۔ وابونعیم در دلائل
النبوۃ بوجہے دیگر از سعید ابن المسیب روایت کردہ کہ گفت دیدم خود را بحالتیکہ نبود
در مسجد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کسے سوائے من و نمے آمد وقت نماز مگر کہ مے
شنیدم اذان از قبر شریف پس پیش مے شدم و تکبیر مے گفتم و نماز مے گزاردم و گروہ اہل
شام داخل شدہ میگفتند ببینید این شیخ مجنون را انتہے من شرح الصدور و شیخ
المحدثین مولانا شاہ عبدالحق دہلوی در جذب القلوب مے فرماید کہ قصہ شنیدن اذان سعید
بن المسیب تا سہ روز از قبر شریف نبوی مشہور است۔ و در مواہب لدنیہ از شیخ
ابوالعباس قسطلانی مے آرد کہ ایشان وقتے بر حضرت نبی صلی اللہ علیہ وسلم یعنے در
روضہ شریف داخل شدند حضرت نبی صلے اللہ علیہ وسلم مے فرمودند اخذ اللہ بیدک
یا احمد۔ و ہم روایتے از شیخ ابی السعود مرویست کہ گفت زیارت میکردم شیخ
ابا العباس و غیرہ صلحائے مصر را پس وقتیکہ از ہمہ جدا گشتم و بذکر مشغول
گردیدم و فتوح کار شان گرفت نبود و شیخ من بجز نبی صلی اللہ علیہ وسلم و بمصافحہ
مشرف میشدم پیش ہر نماز و نیز در مواہب از شیخ ابوالعباس حرار نقل مے کند کہ داخل
شدم یکبار پیش حضرت نبی صلے اللہ علیہ وسلم یعنے در روضہ شریف پس یافتیم حضرت
نبی صلی اللہ علیہ وسلم را کہ برائے اولیاء اللہ فرمان ولایت تحریر مے فرمایند و برائے
برادر من محمد ہم فرمان نوشت عرض نمودم یا رسول اللہ مثل برادر برائے من سطرے
نویسید فرمودند آیا تو قہار شدن میخواہی کہ در لغت اندلس حاجتے را میگویند و ازین
معلوم شد کہ مقام ایشان دیگر بود۔ و ایضا در مواہب حکایت کردہ شدہ است از سید
نورالدین الایجی کہ ایشان در بعض مواقع زیارت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم

جواب سلام خود از داخل قبر شریف باین لفظ شنیدند علیک السلام یا ولدی انتهی من المعینات

و قطب
همچنین بیان و منقبت
عالم مخدوم جهانیان جهان گشت حضرت جلال بخاری
لقب و خطاب از حضرت سید جلال الدین بخاری
شهرت ایشان از حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم
الهام ربانی و صفات کمالات ایشان از نقل است
خلیفه و مرید سید جلال الدین سرخ بخاری
بخاری است و از ایشان نسبت بخاری یافت
و بیعت مریدان و طالبان ایشان از حضرت
مرتبه ایشان بلند شد علیک السلام یا ولدی
خود بیان از حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم
همچنین است و تحقیق کلمات ایشان
حضرت سید و مرتبه ایشان از الفاظ آن حضرت
رسول الله صلی الله علیه و سلم

از او سلام گفت جواب آن بجا آرند
آمد علیک السلام یا ولدی بگوش حاضران
مخصوص شنیده مقتدای ایشان شدند و از حضرت
رسول الله صلی الله علیه و سلم حکم شد که ای فرزند برو و ولایت
سند که در آنجا ... زیده است پس ایشان در هند و سند
بمقام اوچ ۹۴۵ اقامت نموده ارشاد دمادم هند و کشمیر و بلاد قند
نموده همچنین از شیخ الشیوخ خواجه معین الدین چشتی و سید احمد کبیر
سید امیر کبیر سید علی همدانی قدس الله سره ازو هم پاک نبی
صلی الله علیه و سلم چنانکه قطب عالم مخدوم جهانیان مرخص شدند
و علامه شیخ بابا و از دعای در قصیده نموده که منظوم است
ایشان بخاری نسبت و سید جلال الدین لقب قطب عالم بودن و
مخدوم مشهور است ازو هم پاک نبی
از جواب یا ولدی مخصوص مخصص شده است پس از آنجا ارشاد و
هدایت سوال نموده ... مرخص شدند
والحمد شده است ... علیه السلام
عتیق ...

وحضرت شیخ المحدثین فخر المتاخرین حضرت مولانا شاه ولی الله محدث دهلوی
قدس الله سره رساله چهل حدیث مسمی به در ثمین فی مبشرات النبی الامین تصنیف فرموده

باینکہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم مقتول یعنے شہید شدند پسندیدہ تر ست نزد من از خوردن قسم
یکبار باینکہ شہید نہ شدہ اند زیرا کہ اللہ جل شانہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را نبی گردانید و
ہم رتبہ شہادت عطا فرمود ابراہیم را وہی میگوید گمان میکردند کہ یہود حضرت نبی صلی اللہ
علیہ وسلم و حضرت ابوبکر رضی اللہ تعالی عنہ را زہر خورانیدند انتہے۔ و علامہ جلال الدین
در انتباہ الاذکیاء تحریر میفرمایند کہ در اکثر انبیا با وجود نبوت وصف شہادت ہم جمع بودہ
است حَیْثُ قَالَ وَقَلَّ نَبِیٌّ اِلَّا وَقَدْ جُمِعَ مَعَ النُّبُوَّۃِ وَصْفُ الشَّہَادَۃِ فَیَدْخُلُوْنَ
جواب چہارم فِیْ عُمُوْمِ الْاٰیَۃِ۔ و اما رابعاً احادیث مثبتہ حیات انبیا خصوصاً حیات سالار قافلہ
ایشان رحمۃ للعالمین صلی اللہ علیہ وسلم و علیہم اجمعین از درجہ احادیث احاد گذشتہ
تا رتبہ شہرت و تواتر معنوی رسیدہ اند کَمَا قَالَ خَاتِمُ الْمُحَدِّثِیْنَ عَلَّامَہ جَلَالُ الدِّیْنِ
سیوطی فِیْ اِنْتِبَاہِ الْاَذْکِیَاءِ فَاَقُوْلُ حَیَاۃُ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فِیْ قَبْرِہٖ
وَسَائِرِ الْاَنْبِیَاءِ مَعْلُوْمَۃٌ عِنْدَنَا مِنَ الْاَدِلَّۃِ فِیْ ذٰلِکَ وَتَوَاتَرَتْ بِہِ الْاَخْبَارُ
جواب پنجم الدَّالَّۃُ عَلٰی ذٰلِکَ۔ و اما خامساً ثبوت حیات نبی الانبیا خواجہ ہر دو سرا علیہ و علی
آلہ من الصلوات اکملہا و من التسلیمات افضلہا در مشاہدہ ابرار و معاینہ اولیاء کبار
در آمدہ محتاج بدلیلے و موقوف بر برہانے نماندہ۔ در مسند دارمی مروی شدہ است
کہ سعید بن المسیب در ایام حرہ کہ یزید پلید لشکرے نامعقول برائے غارت مدینہ طیبہ
فرستادہ بود تا سہ روز در مسجد نبوی اذان و اقامت ہم نشدہ بود و از انجا مفارق نشدند
و چون وقت نماز میرسید از قبر شریف نبوی صلے اللہ علیہ وسلم آوازے می شنیدند
و نماز می گزاردند عبارۃ الدارمی ہٰکذا اَخْبَرَنَا مَرْوَانُ ابْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَعِیْدِ بْنِ
عَبْدِ الْعَزِیْزِ قَالَ لَمَّا کَانَ اَیَّامُ الْحَرَّۃِ لَمْ یُؤَذَّنْ فِیْ مَسْجِدِ رَسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّی
اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ثَلٰثًا وَلَمْ یُقَمْ وَلَمْ یَبْرَحْ سَعِیْدُ بْنُ الْمُسَیِّبِ مِنَ الْمَسْجِدِ وَکَانَ
لَا یَعْرِفُ وَقْتَ الصَّلٰوۃِ اِلَّا بِہَمْہَمَۃٍ یَسْمَعُہَا مِنْ قَبْرِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ
فَذَکَرَ مَعْنَاہُ۔ و این قصہ شنیدن اذان سعید بن المسیب از قبر شریف بطرق
مختلفہ در کتب متعددہ مروی شدہ فرمود فخر المتاخرین علامہ جلال الدین سیوطی در شرح

الصدور واخرج ابن سعد عن سعید بن المسیب انه کان یلازم المسجد ایام الحرة
والناس یقتتلون قال فکنت اذا حانت الصلوٰة اسمع اذانا یخرج من قبل
القبر یعنی القبر النبوی صلی الله علیه وسلم ـ ترجمه ـ روایت کرده است ابن سعد از سعید
بن المسیب که او ملازم مسجد نبوی بود در زمان جنگ حره و مردمان باهم جنگ میکردند
گفت سعید بن المسیب وقتیکه هنگام نماز میشد مے شنیدم اذان که از جانب قبر نبوی
مے برآمد وقال الزبیر بن بکار فی اخبار المدینة حدثنی محمد عن عبد العزیز
بن محمد وغیره عن بکر بن محمد انه لما کان ایام الحرة ترک الاذان
فی مسجد رسول الله صلی الله علیه واله وسلم ثلثة ایام وخرج الناس الی الحرة
وجلس سعید بن المسیب فی المسجد قال فاستوحشت ودنوت من قبر رسول
الله صلی الله علیه وسلم فلما حضرت الظهر سمعت الاذان فی قبر رسول
الله صلی الله علیه واله وسلم فصلیت رکعتین ثم سمعت الاقامة
فصلیت الظهر ثم جلست حتی صلیت العصر سمعت الاذان فی قبر
رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم سمعت الاقامة ثم لم ازل اسمع الاذان
والاقامة فی قبر رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی مضت الثلثة وقتل
القوم ودخلوا المسجد وعاد المؤذن فاذنوا فسمعت الاذان فی قبره
فلم اسمعه ـ ترجمه ـ روایت است از بکر بن محمد وقت جنگ حره در مسجد رسول الله صلی
الله علیه وسلم تا سه روز اذان نشد مردمان جانب حره رفتند و سعید بن المسیب در مسجد
نبوی نشست گفت سعید مرا وحشت پیدا شد و از قبر رسول الله صلی الله علیه وسلم نزدیک
شدم پس هرگاه یکه وقت نماز ظهر رسید شنیدم اذان در قبر رسول الله صلی الله علیه وسلم
و دو رکعت نماز ادا کردم پس از ان آواز تکبیر شنیدم و فرض ظهر خواندم پس نشستم تا آنکه
نماز عصر خواندم شنیدم اول اذان پس اقامت و برابر همین طور مے شنیدم اذان و
اقامت در قبر رسول الله صلی الله علیه وسلم تا آنکه سه روز گذشتند و قوم مقتول شدند
و در مسجد داخل شدند و مؤذن بازپس سید پس اذان گفتند بعد از ان قصدا در قبر نبوی

وفرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اِنِّی رَجُلٌ مَقْبُوضٌ وصدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمود فَاِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ واجماع دارند امت برآن جوابش آنکہ آنحضرت چشید در موت ومُرد بعدازان زندہ گردانید حق تعالیٰ او را چنانکہ در حدیث آمدہ است کہ من اکرم نزد خدا کہ بگذارد مرا در قبر زیادہ بر چہل روز ونیز آمدہ است کہ خدا تعالیٰ حرام گردانیدہ است اجساد انبیا را بر ارض پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم زندہ است بحیات جسمانی دنیاوی ببدنے کہ حیات داشت واین اکمل است از حیات شہدا کہ روحانی اخروی ست انتہے ملخصا ہمچنان امام المحدثین امام ابوبکر بیہقی در کتاب الاعتقاد مے نویسند اَلْاَنْبِیَاءُ بَعْدَ مَا قُبِضُوْا رُدَّتْ اِلَیْهِمْ اَرْوَاحُهُمْ فَهُمْ اَحْیَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ كَالشُّهَدَاءِ ۔ وعلامہ شہاب الملۃ والدین قسطلانی رحمۃ اللہ علیہ نیز در مواہب لدنیہ شبہ ہذا را ہمین جواب نقل مے فرمایند عبارتہ ہکذا فَاِنْ قُلْتَ الْقُرْاٰنُ نَاطِقٌ بِمَوْتِهٖ عَلَیْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ اِنِّیْ اِمْرَءٌ مَقْبُوْضٌ وَقَالَ الصِّدِّیْقُ فَاِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ وَاَجْمَعَ الْمُسْلِمُوْنَ عَلٰى اِطْلَاقِ ذٰلِكَ فَاَجَابَ الشَّیْخُ تَقِیُّ الدِّیْنِ سبکی بِاَنَّ ذٰلِكَ الْمَوْتَ غَیْرُ مُسْتَمِرَّةٍ لِاَنَّهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اُحْیِیَ بَعْدَ الْمَوْتِ وَیَكُوْنُ نَقْلُ الْمِلْكِ وَنَحْوِهٖ مَشْرُوْطًا بِالْمَوْتِ الْمُسْتَمِرِّ وَاِلَّا فَالْحَیٰوةُ الثَّانِیَةُ حَیٰوةٌ اُخْرَوِیَّةٌ وَلَاشَكَّ اَنَّهَا اَعْلٰى وَاَكْمَلُ مِنْ حَیَاتِ الشُّهَدَاءِ وَهِیَ ثَابِتَةٌ لِلرُّوْحِ بِلَا اِشْكَالٍ وَقَدْ ثَبَتَ اَنَّ اَجْسَادَ الْاَنْبِیَاءِ لَا تَبْلٰى وَعَوْدُ الرُّوْحِ اِلَى الْجَسَدِ ثَابِتٌ فِی الصَّحِیْحِ لِسَائِرِ الْمَوْتٰى فَضْلًا عَنِ الشُّهَدَاءِ فَضْلًا عَنِ الْاَنْبِیَاءِ وَاِنَّمَا النَّظْرُ فِی اسْتِمْرَارِهَا فِی الْبَدَنِ وَفِیْ اَنَّ الْبَدَنَ یُصِیْرُ حَیًّا كَحَالَتِهٖ فِی الدُّنْیَا اَوْ حَیًّا بِدُوْنِهَا وَهِیَ حَیْثُ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالٰى فَاِنَّ مُلَازَمَةَ الرُّوْحِ لِلْحَیَاتِ اَمْرٌ عَادِیٌّ لَا عَقْلِیٌّ فَهٰذَا مِمَّا یُجَوِّزُهُ الْعَقْلُ فَاِنْ صَحَّ بِهٖ سَمْعٌ اُتُّبِعَ وَقَدْ ذَكَرَهٗ جَمَاعَةٌ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَیَشْهَدُ لَهٗ صَلٰوةُ مُوْسٰى فِیْ قَبْرِهٖ فَاِنَّ الصَّلٰوةَ تَسْتَدْعِیْ جَسَدًا حَیًّا وَكَذٰلِكَ الصِّفَاتُ الْمَذْكُوْرَةُ فِی الْاَنْبِیَاءِ لَیْلَةَ الْاِسْرَاءِ كُلُّهَا صِفَاتُ الْاَجْسَامِ انتہی مختصرا خلاصہ ترجمہ عبارت مواہب این است وفاتیکہ

ازآیت ثابت ست وفات دوامی نیست تا تعارض نص واقع شود باحادیث مثبتہ حیات
وحضرت نبی صلے اللہ علیہ وسلم زندہ کردہ شدند بعد وفات وبہمین سبب منتقل نشد ملک
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جانب ورثہ واین حیات قوی ست از حیات شہدا وبلا شبہ
بثبوت پیوستہ کہ اجساد انبیاء پوسیدہ نمیشوند وعود کردن روح در تمام اموات ثابت
ست چہ جائے شہدا فضلاً عن الانبیاء البتہ در استمرار روح کلام ہست وہرگاہیکہ از
دلیل سمعی حسب تصریح علماء استمرار روح در انبیاء بمشابہ حیات دنیا ثابت شد اتباعش
لازم ست ونماز گذاردن حضرت موسی علی نبینا وعلیہ السلام در قبر شاہد این مسئلہ ست
زیرا کہ ادائگی نماز جسم زندہ را میخواہد وہمچنان جملہ صفات مذکورہ در انبیاء در شب اسراء

جواب دوم

صفات اجسام اند انتہی ملخصاً۔ واما ثانیا پس چون بالاجماع انبیاء افضل اند از شہدا پس
فضیلتیکہ در شہدا خواہد بود در انبیاء بدرجہ اولی خواہد بود وحیاتے کہ برائے شہدا از
نص کلام اللہ بطور عبارۃ النص ثابت ست برائے انبیاء بطریق اقتضاء النص ثابت
خواہد بود والا خلاف اجماع لازم خواہد آمد وبہذا صرح جمہور العلماء سیما طائفۃ المحدثین

جواب سوم

الاتقیاء۔ واما ثالثا پس مع آنکہ حیات حضرت سید الانبیاء صلے اللہ علیہ وسلم بوجہ تحقق
صریح شہادت از صدمہ مسمومیت کہ زنے یہودیہ در شاۃ مصلیہ دادہ بود از نص قطعی
وآیت قرآنی بعبارۃ النص ہم ثابت ست چرا کہ در بخاری شریف از حضرت عائشہ صدیقہ
رضی اللہ عنہا مرویست کہ فرمودند حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم در مرضیکہ وفات
یافتند یَا عَائِشَۃُ مَا اَزَالُ اَجِدُ اَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِیْ اَکَلْتُ بِخَیْبَرَ وَھٰذَا اَوَانُ
اِنْقِطَاعِ اَبْہَرِیْ مِنْ ذٰلِکَ السَّمِّ یعنی اے عائشہ ہمیشہ مے یابم الم طعامیکہ
در خیبر خوردہ بودم وحالا مے یابم انقطاع رگ حیات خود از ان سم انتہی ودر مسند
احمد از عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ مرویست قَالَ لَاَنْ اَحْلِفَ تِسْعًا اَنَّ رَسُوْلَ
اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قُتِلَ قَتِیْلًا اَحَبُّ اِلَیَّ مِنْ اَنْ اَحْلِفَ وَاحِدَۃً اَنَّہٗ
لَمْ یُقْتَلْ ذٰلِکَ بِاَنَّ اللّٰہَ جَعَلَہٗ نَبِیًّا وَاتَّخَذَہٗ شَہِیْدًا قَالَ اِبْرَاھِیْمُ وَکَانُوْا
یَرَوْنَ اَنَّ الْیَہُوْدَ سَمُّوْہُ وَاَبَا بَکْرٍ۔ ترجمہ۔ فرمود عبد اللہ بن مسعود اگر نہ بار سوگند خورم

بعض احادیثش بطور رویا در منام از حضرت سید الانام علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام
روایت کردہ اند وبعض احادیث بعد مشاہدہ روح کریمہ از ان حیاۃ النبی علیہ صلوات
ربی بوسیلہ بعض اساتذہ اخذ نمودند چنانچہ در حدیث سی وسوم از شیخ محمد عبد الرحمن
حطاب روایت میکنند کہ برائے زیارت حضرت نبی صلے اللہ علیہ وسلم ہمرکاب عارف
باللہ شیخ عبد المعطی تونسی رفتیم ہرگاہیکہ قریب روضہ شریف رسیدیم پیادہ پا
گردیدیم شیخ عبد المعطی چند قدم میرفت توقف میکرد تا آنکہ ایستاد پیش قبر شریف کلام
کرد کہ ما نہ فہمیدیم چونکہ واپس شدیم از سبب توقف چند جا سوال کردیم جواب داد از
رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم در حاضر شدن خود اذن مے طلبیدم چون ارشاد میشد کہ بیا
ساعتے میرفتم وباز مے ایستادم تا آنکہ رسیدم وعرض کردم یا رسول اللہ صلے
اللہ علیہ وسلم ہرچہ امام بخاری از انجناب روایت کردہ صحیح ست فرمودند صحیح ست باز عرض
نمودم روایت کنم بخاری را از انجناب ارشاد شد روایت کن انتہے مختصرا ـ بعد ازین
مولانا ممدوح میفرمایند کہ یافتم این حدیث را بخط شیخ عبد الحق دہلوی باسنادے دیگر
از شیخ عبد المعطی بہمین معنے ودران بقدر زیادہ ست ہرگاہیکہ فارغ شد از زیارت
وما یتعلق بہا عرض نمود کہ از انجناب صحیح بخاری وصحیح مسلم روایت کنم یعنی درین روایت
ذکر صحیح مسلم ہم موجود ست تبرکا وسند اصل حدیث در رسالہ مختصرہ نقل نمودہ میشود ـــ
الحدیث الثالث والثلثون اخبرنی الشیخ ابو طاہر قال اخبرنا الشیخ احمد النخلی
قال اخبرنا شیخنا السید السند احمد بن عبد القادر قال اخبرنا الشیخ جمال الدین
القیروانی عن شیخہ الشیخ یحی الحطاب المالکی قال اخبرنا عمی الشیخ برکات الحطاب
عن والدہ عن جدہ الشیخ محمد بن عبد الرحمن الحطاب شارح مختصر الخلیل
قال مشینا مع شیخنا العارف باللہ الشیخ عبد المعطی التونسی لزیارۃ النبی صلی اللہ
علیہ وسلم فلما قربنا من الروضۃ الشریفۃ ترجلنا فجعل الشیخ عبد المعطی یمشی خطوات
ویقف حتی وقف تجاہ القبر الشریف فتکلم بکلام لم نفہمہ فلما انصرفنا سألناہ
عن وقفاتہ فقال کنت اطلب الاذن من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

فی القدوم علیہ فاذا قال لی اقدم قدمت ساعۃ ثم وقفت وھکذا حتی وصلت
الیہ فقلت یا رسول اللہ اکلما رواہ البخاری عنک صحیح فقال صحیح فقلت
لہ ارویہ عنک یا رسول اللہ قال اروہ عنی وقد اجاز الشیخ عبد المعطی نفعنا اللہ تعالیٰ
بہ الشیخ محمد حطاب ان یرویہ عنہ وھکذا کل واحد اجاز من بعدہ واجاز السید
احمد بن عبد القادر للنخلی یرویہ عنہ بھذا السند واجاز النخلی لابی طاہر واجازہ
ابو طاہر لنا قلت ووجدت ھذا الحدیث بخط الشیخ عبد الحق الدھلوی باسنادہ
لہ عن الشیخ عبد المعطی بمعناہ وفیہ فلما فرغ من الزیارۃ وما یتعلق بھا سألہ
ان یروی عنہ صلی اللہ علیہ وسلم صحیح البخاری وصحیح المسلم بسمع الاجازۃ
من النبی صلی اللہ علیہ وسلم فذکر صحیح مسلم ایضاً انتھی وحضرت قطب العالم شیخ
عبد القدوس گنگوہی چشتی صابری قدس اللہ سرہ در مکتوب صد و پنجم تحریر میفرمایند
کہ حضرت شیخ المشائخ خواجہ عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ خواجہ خواجگان مرشد مرشدان
خواجہ معین الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاہ عنا را از زیارت روضہ رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم مشرف گردانیدہ فرمود اے فرزند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را سلام کن
حضرت خواجہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را سلام کرد وگفت السلام علیک یا رسول اللہ
از روضہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم جواب سلام آمد علیکم السلام یا قطب المشائخ وصاحب
ولایت ہند انتھی۔ و در جذب القلوب حضرت شیخ المحدثین شیخ عبد الحق دہلوی تحریر
میکنند کہ ابن نجار از ابراہیم روایت میکند کہ یک سال حج کردم وبرائے زیارت رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم در مدینہ طیبہ حاضر شدہ نزدیک قبر شریف رفتہ سلام عرض کردم
آواز آمد وعلیک السلام انتھی۔

جواب ششم

واما سادساً علاوہ مشاہدہ ابرار ومعاینہ اخیار دیگر
عجائب معجزات وغرائب خوارق عادات روضہ حضرت اشرف المخلوقات علیہ وعلی
آلہ الصلوۃ والتحیات منقول شدہ اند کہ بر حیات صاحب معجزات سرور کائنات دلالت
میدارند چنانکہ محدث دہلوی در جذب القلوب قصہ سلطان نور الدین نقل میکنند کہ در
سنہ پانصد وپنجاہ وہفت ہجری سلطان مذکور سہ مرتبہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را

درخواب دید که جانب دو کس اشاره فرموده ارشاد میکنند که از شر این کسان مرا خلاصی ده
سلطان بفراست دریافت که در مدینه منوره امرے غریب پیش آمده باشد که موجب اذیت
آنحضرت صلی الله علیه وسلم گردیده است فی الفور بر شتران تیز رفتار مع لشکر و مال بسیار
روانه شده در مدینه منوره رسید آخر الامر آن دو کس را که در خواب صورت ایشان شناخته بود
گرفتار کرد و بعد تفتیش معلوم شد که قریب روضه شریف در رباطی بصورت عابدان قیام کرده
زمین را مے کندیدند و میخواستند تا قریب قبر شریف رسیده جسم اطهر را اندر رسانند
واین هر دو شخص نصرانی بودند سلطان هر دو را گرفتار نموده بقتل رسانیده در آتش سوخت
و گرد روضه شریف خندقے عمیق کندیده از شیشه پر کرد حضرت محدث دهلوی مینویسد
که همه مورخان مدینه مثل جمال الدین و مجد الدین فیروز آبادی قصه هذا نقل نموده وهم در جذب القلوب
است از تاریخ بغداد مصنفه ابن نجار که یکے از امرا عبیدیه که حاکم مصر و قاهره بود
بوجه اغوا بعض زندیقان اراده کرد که اجسام مطهره و اجساد مقدسه رسول الله صلی الله
علیه وسلم و شیخین رضی الله عنهما از مدینه منوره بر آورده در مصر دفن کند تا باعث رونق
دیار مصر شود و آن بلاد مرجع عالم گردد چنانچه معتمد خود ابو الفتوح نام را برائے این کار
متعین کرد وقتیکه ابو الفتوح در مدینه رسید در همان شب چنان هوائے تیز وزید
که تمام زمین ته و بالا گردید و شتران و اسپان مع زین و پالان مے افتادند و بوجه شدت
هوا بر زمین مے غلطیدند ابو الفتوح چون این حال دید بسیار خائف شده ازین خیال محال
تائب گردید۔ و نیز در جذب القلوب از ریاض النضره مصنفه محب طبری مے آرد که روافض
حلب در مدینه منوره رسیده با حاکم مدینه که از بس طامع بود سازش نمودند و بسیار تحائف
و هدایا نذر پیش کردند تا اجازت داد که وقت شب در مسجد نبوی هر چه خواهید بکنید ایشان
قریب چهل کس بعدد آلات کندیدن یعنے کدال و بیل و کلند وغیره گرفته رفتند و خواستند که
اجسام مقدسه حضرات شیخین رضی الله عنهما را از قبر شریف برارند چون قریب زیارت عثمان
جواب هفتم
رسیدند همه ها در زمین خسف شدند و بجهنم واصل گشتند و اما سابقا چون حیاة برگزیدگان
امت محمدیه علی صاحبها الصلوات والتحیة که در هر امر تابع و پیرو سالار قافله خود اند و برکت

اتباع آنحضرت صلی الله علیه وسلم رسیدند بران مقام که رسیدند از شهادت قویه و تجربات متکاثره ثبوت بپیوسته باشد باز در ثبوت حیات آنکس این امت و سالار این قافله تبوع و مقصود از هر موجود است شک آوردن هم نصوص صریحه را در پس انداختن راه نادانی اختیار نمودن و طریقه تحریفی پیمودن ست فخر المتاخرین علامه جلال الدین سیوطی در شرح الصدور میفرماید قال البیهقی وقد روی فی التکلم بعد الموت جماعة باسانید صحیحة ثم اخرج هو وابن ابی الدنیا عن عبد الله بن عبید الله الانصاری ان رجلا قتل یوم مسیلمة تکلم فقال محمد رسول الله ابو بکر الصدیق عثمان اللین الرحیم لا ادری انس قال العمر واخرج البیهقی من وجه اخر عنه قال بینما هم یوارون القتلی یوم صفین او یوم الجمل اذ تکلم رجل من الانصار من القتلی فقال محمد رسول الله ابو بکر الصدیق عمر الشهید عثمان الرحیم ثم سکت واخرج البخاری فی تاریخه عن عبد الله بن عبید الله الانصاری قال کنت فیمن دفن ثابت بن قیس بن شماس وکان اصیب یوم الیمامة فلما ادخلناه قبره سمعناه یقول محمد رسول الله ابو بکر الصدیق عمر الشهید عثمان اللین الرحیم فنظرنا الیه فاذا هو میت — ترجمه گفت بیهقی از جماعت باسانید صحیحه روایت کرده شده است که بعد از موت کلام کردند چنانچه بیهقی و ابن ابی الدنیا از عبد الله بن عبید الله الانصاری روایت میکنند که شخصی از قتلی مسیلمه کلام کرد و گفت محمد رسول الله و ابو بکر صدیق عثمان رحیم ست و بیهقی از وجه دیگر از عبد الله بن عبید الله انصاری روایت کرده که وقتیکه مقتولین الیوم صفین یا یوم الجمل در خاک پوشیده میکردند ناگهان شخصی از مقتولین انصار کلام کرد و گفت محمد رسول الله ابو بکر الصدیق عمر الشهید عثمان الرحیم پس خاموش گشت و آورده امام بخاری در تاریخ خود از عبد الله بن عبید الله انصاری گفت بودم در کسانیکه دفن کردند ثابت بن قیس بن شماس را و او زخمی شده بود روز یمامه پس هرگاه که داخل کردیم او را در قبر شنیدیم میگوید محمد رسول الله ابو بکر الصدیق عمر الشهید عثمان لین رحیم پس چون آنرا دیدیم مرده بود و هم در شرح الصدور ست

قال البیهقی فی شعب الایمان ثنا ابو عبد الله الحافظ حدثنی ابو اسحاق ابراهیم ثنا
اسمعیل بن یحیی بن حازم السلمی ثنا حشام المقنابادی عن ابیه عن جده ابی ابراهیم وکان
قاضی نیشاپور ودخل علیه رجل فقیل له ان عند هذا حدیثا عجیبا فقال یا هذا وما
هو قال کنت رجلا نباشا انبش القبور فماتت امرأة فذهبت لاعرف
قبرها فصلیت علیها فلما جن اللیل ذهبت لانبش عنها وضربت بیدی الی کفنها
لاسلبها فقالت سبحان الله رجل من اهل الجنة یسلب امرأة من اهل الجنة
ثم قالت الم تعلم انک ممن صلیت علی وان الله عز وجل غفر لمن صلی علی -
ترجمه - روایت است از ابی ابراهیم قاضی نیشاپور شخصے نزد وے آمد مردمان گفتند
قصه عجیبے گوید قاضی پرسید جواب داد که من نباش بودم کفن مے دزدیدم زنے
مرد پس باین اراده رفتم که قبر وے را مے شناسم و نماز جنازه گذاردم چون شب تاریک شد
برائے دزدی کفن رفتم وجانب کفن بهت خود وے دست انداختم زن مرده گفت
سبحان الله مردے جنتی از زن اهل جنت کفن مے دزدد پس گفت نمیدانی جنازه مرا
نماز گذاردی و خدائے بزرگ جمله نماز گذارندگان جنازه مرا بخشید اگر گوئی در حیات
انبیا وحیات شهدا چه فرق ست گویم فرقے ست بسیار و تفاوتے ست بشمار حیات
شهدا حیات روحانی ست وحیات انبیا حیات روحانی وجسمانی کما عن حدیث
البیهقی ان الارض لاتاکل اجساد الانبیاء یعنے زمین اجساد انبیا را نمے خورد وهمین
وجه موجه خواهد بود برائے عدم انقطاع نکاح انبیا و نه تقسیم بودن ترکه ایشان بخلاف
شهدا که ترکه شان تقسیم میگردد و نکاح ازواج شان درست میشود - اگر گوئی حدیث
بیهقی که (الانبیاء لایترکون فی قبورهم بعد اربعین لیلة ولکنهم یصلون بین
یدی الله حتی ینفخ فی الصور) بر استمرار حیات انبیا در قبر دلالت میکند بلکه ازین
حدیث معلوم میشود که انبیا صرف چهل روز در قبور مے باشند بعد ازان پیش پروردگار
خود تا قیام قیامت نماز میگذارند وهذا خلاف ما ادعینا گویم این حدیث بیهقی
معارض نتواند شد بحدیث صحیح مسلم (مررت بموسی وهو قائم یصلی فی قبره)

کہ حیات حضرت موسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام در قبر تا زمان برکت نشان نبی آخر الزمان علیہ الصلوات من الرب المنان دلالت میدارد و ہمچنین دیگر احادیث بیہقی وغیرہ کہ در ابتدائے رسالہ منقول شدہ اند مثبت حیات انبیاء در قبر اند۔ وہذا آخر الکلام فی ہذا المقام وصلی اللہ علی رسولہ وخیر خلقہ سید الانام وعلی آلہ وصحبہ الکرام۔

تقریظ مولانا مولوی عبد السلام صاحب امام مسجد شملہ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم الحمد للہ علی ما انعم وعلّم البیان ما لم نعلم والصلوٰۃ والسلام علی حبیبہ ورسولہ سید العرب والعجم وعلی آلہ واصحابہ مصابیح الظلم اما بعد میگوید بندۂ ضعیف وگمنام راجی غفور رب الانام محمد المدعو بعبد السلام الکاشمیری وطنا والحنفی مذہبا و چشتی النظامی الفخری النیازی مشربا عفی اللہ عنہ وعن والدیہ واحسن الیہما والیہ کہ بر ارباب عقول و اصحاب فحول محجوب مباد کہ رسالہ ہذا مسمّٰی بتبشیر الاصفیاء باثبات حیات الانبیاء رسالہ ایست کہ دلائل و اثقہ اش بنیان مرصوص صحیفہ ایست کہ براہین قاطعہ اش اخبار و نصوص روضہ ایست از ہا ر اظہار حق از ہر نکتہ اش ہویدا۔ دوحہ ایست کہ اثمار انتصار دین حق مطلق از ہر لفظش ہویدا۔ کیف لا کہ مؤلفش عالم علوم منقول و معقول و اقف فنون فروع و اصول جامع الوارث قاطع اشجار علت حنفی جلیل حبری نبیل موصوف باوصاف حمید و عدید مولینا مولوی مشتاق احمد ادیو و اجوان جعل اللہ المعرفۃ راس لہ والعقل اصل دینہ والعلم سلاحہ والفقر فخرہ والتقوی حرفتہ والیقین قوتہ والحکمۃ عملہ والوفا طبعہ وسلم ربہ آمین آنچہ کہ بیان نصوص و برہان عیان نمودند بحیات بیشک انبیاء در قبور نماز میگذارند و حی اند بالتخصیص حضرت سید البشر صلے اللہ علیہ وسلم کہ افضل و خاتم جملہ اند زندہ اند بحیات الروح و صحیح الجسم نوعیکہ ثبوت رسانید علامہ مؤلف الرسالہ اقول انا والمعتقد انہ

صلی الله علیه وسلم حیّ فی قبره بل سائر الانبیاء وهم احیاء وان لارواحهم
تعلقا بالعالم العلوی والسفلی کما کانوا فی حالة الدنیا فهم بحسب القلب عرشیون
وباعتبار القالب فرشیون وحیات نبینا صلی الله علیه وسلم اثبت واقوی قا
القاضی ناظر ابو جعفر امیر المؤمنین مالکا فی مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم
فقال له مالک یا امیر المؤمنین لا ترفع صوتک فی هذا المسجد فان الله تعالی
ادب قوما فقال لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی ومدح قوما فقال ان
الذین یغضون اصواتهم عند رسول الله وذم قوما فقال ان الذین ینادونک
من وراء الحجرات وان حرمته میتا کحرمته حیا فاستکان لها ابو جعفر وقال
یا ابا عبد الله استقبل القبلة وادعو ام استقبل رسول الله صلی الله علیه وسلم
فقال ولم تصرف وجهک عنه وهو وسیلتک ووسیلة ابیک آدم علیه السلام
الی یوم القیمة بل استقبله واستشفع به فیشفعک الله — ترجمه مناظره کرد ابوجعفر

امیر المؤمنین یعنی خلیفه منصور با امام مالک در مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم پس گفت وی را امام مالک ای امیر المؤمنین
بلند مکن آواز خود در این مسجد زیرا که الله تعالی آگاه کرده است گروهی را پس گفت بلند مکنید آوازهای خود بر آواز نبی صلی الله
علیه وسلم و مدح کرد قومی را پس گفت تحقیق آنکسانیکه پست کنند آواز خود نزدیک رسول الله صلی الله علیه
وسلم و مذمت کرد قومی را پس گفت تحقیق آنکسانیکه ندا کنند ترا از بیرون حجره رسول الله
صلی الله علیه وسلم را بی ادبانه و بالتحقیق ثابت است حرمت نبی صلی الله علیه وسلم
در حالتیکه ذائقه موت چشیده و نیز بیان کان چنانچه ثابت شد حرمت حیوة دنیوی که آنحضرت ذائقه
موت نچشیده بود پس لرزید و ترسید ابوجعفر و گفت ای ابوعبدالله استقبال القبله نموده
دعا کنم یا استقبال رسول الله صلی الله علیه وسلم پس گفت امام بخلیفه منصور چرا روی
گردانی از رسول الله صلی الله علیه وسلم بطرف کعبه در حالتیکه وی صلی الله علیه وسلم
وسیله تست و وسیله پدر تو آدم علیه السلام است تا یوم قیامت بلکه متوجه شو از کعبه
برسول الله صلی الله علیه وسلم و طلب شفاعت کن که آن صلی الله علیه وسلم شفاعت قبول کند
ترا الله تعالی پس بر ارباب اولو الالباب ظاهر است که نبی صلی الله علیه وسلم زنده اند و

نفس وشناخت نبی صلی اللہ علیہ وسلم عام بود حاجت استقبال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
نبود کہ بطرف روضہ منورہ متوجہ شود ومحقق حقائق شریعت مبین دقائق طریقت
علامۃ العلوم شیخ محی الدین ابن العربی قدس اللہ تعالیٰ سرہ در تفسیر خود مینویسد والرسول
مطلع علی مرتبۃ کل متدین بدینہ فی دینہ وحقیقتہ التی ہو علیہا من دینہ وحجابہ
الذی ہو بہ محجوب عن کمال دینہ فہو یعرف ذنوبہم وحدود ایمانہم واعمالہم و
حسناتہم وسیئاتہم واخلاصہم ونفاقہم وغیر ذلک بنور الحق وامتہ یعرفون
ذلک من سائر الامم بنورہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّم وہمچنین خاتم المفسرین شاہ
عبد العزیز دہلوی قدس اللہ سرہ العزیز در تحت آیۃ وَیَکُوْنَ الرَّسُوْلُ عَلَیْکُمْ شَہِیْدًا
چہ مینویسند یعنی باشد رسول شما بر شما گواہ زیرا کہ او مطلع است بنور نبوت بر رتبہ ہر متدین
بدین خود کہ در کدام درجہ از دین من رسیدہ وحقیقت ایمان او چیست وحجابیکہ بدان از
ترقی ماندہ است کدام است پس او مے شناسد گناہان شمارا ودرجات ایمان شمارا و
نیک وبد شمارا واخلاص ونفاق شمارا فقط پس از لفظ مے شناسد واز لفظ نور نبوت ظاہر
وباہر است کہ وے صلی اللہ علیہ وسلم حیات اند فتامل اَللّٰہُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا
الَّذِیْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِیْمَانِ وَاعْفُ عَنَّا وَقِنَا وَزِیَارَاتِ نَبِیِّکَ الْکَرِیْمِ اِنَّکَ
تَہْدِیْ مَنْ تَشَاءُ اِلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ

کتبہ فقیر محمد عبد اللہ عفی عنہ وارثی ابن لینا حاجی الحرمین الشریفین مولوی فضل الٰہی صاحب ادام اللہ تعالیٰ
سنہ ۱۳۰۸ھ بالفیوض اللامتناہی ساکن قریہ کوٹ ارشاد از مضافات وزیرآباد سنہ ۱۸۹۰ع

MUSLIM UNIVERSITY

تقریظ

مولانا مولوی غلام محمد صاحب ہوشیارپوری

نحمد اللہ وحدہ ونصلی علی من لانبی بعدہ - امابعد
فما فی ہذہ الرسالۃ التی الفہا الواقف نکات المعقول
والمنقول العریف بغوامض الفروع والاصول الذکی
التوحد مولانا الحافظ مولوی مشتاق احمد سلمہ اللہ
الاحد مقرون بالحق والصواب مقبول عند
اولی الالباب دلائلہا رشیقۃ المرام وبراہینہا
انیقۃ النظام اللہم اجعلہا نافعۃ للمسلمین ودافعۃ
لشبہ الضالین - آمین -

خادم العلماء فقیر غلام محمد ہوشیارپوری عفی اللہ عنہ

کتبہ اشفاق احمد خان عفی عنہ ساکن شہر میرٹھ تلمیذ جناب منشی محمد حسین صاحب